

Memoires van een holenmens – door Paul De Bie

Deel 3: Confrontatie met het verleden



Moeten memoires persé over zaken gaan die in een ver verleden zijn gebeurd? Neen, dacht de Spelerpes-hoofdredactrice (die ik toevallig goed ken). Memoires gaan gewoon over zaken die het herinneren waard zijn. Zaken die je bijblijven, een heel leven lang.

Wel, niet zo lang geleden, zaterdag 3 maart 2007 om precies te zijn, was zo een dag waarin ik iets meemaakte dat niet alledaags was. Iets dat de meeste speleologen nooit zullen meemaken. Ik weet dat ik je nu nieuwsgierig maak, maar laat ons toch maar beginnen bij het begin.

Mijn humeur is even grijs als het weer

Het is een grijze, regenachtige zaterdag met heel veel wind. Vannacht hield een storm lelijk huis en het radionieuws spreekt over afgewaaide daken en omgewaaide reclameborden. Het maakt mijn humeur er niet beter op. Ik baal een beetje, heb in feite niet veel zin om er vandaag alleen op uit te trekken. Ondanks mijn pogingen heb ik niemand kunnen vinden die me kan vergezellen. Drie clubgenoten nemen dit weekend deel aan het Brevet A, een vijftal anderen gaan morgen klassiek grotten in de Galerie des Sources. Ikzelf moet morgen gaan werken, dus het is vandaag en alleen, of helemaal niet

Enfin, niet getreurd. Ik had me voorgenomen vandaag verder te werken aan de inventarisatie van een vallei die zich al meer dan 10 jaar mag verheugen in de interesse van de Avalonners. Een paar weken geleden nam ik deel aan een vergadering met de mensen van de Région Wallonne, over het beschermingsstatuut van deze vallei. Tijdens deze vergadering waarop menig enorme planafdruk op tafel wordt getoverd, blijkt dat de karstininventaris van deze streek nogal wat hiaten vertoont. Sommige verdwijnpunten of grotten die ik ken, staan niet op de inventaris van Cwepps, en omgekeerd. Van andere grotten verschillen de coördinaten dan weer danig met de onze. Het is niet zo duidelijk welke de kalksteengebieden zijn en waar het schist is. De stokoude geologische kaart is op veel punten in tegenspraak met een recentere kaart. Enfin, ik beloof me de komende maanden op het terrein te begeven om aldus de inventaris te actualiseren.

Terwijl ik in alle vroegte richting Ardennen zoef, klaart mijn humeur wat op, net als de grijze hemel trouwens. Een CD van Rammstein wordt loeihard opgezet, maar na een nummer of 7 zonder pardon vervangen door één van de Chili Peppers. De hardrock stemming is er nog niet helemaal, en die grafstem van de zanger van Rammstein doet me echt teveel denken aan Samson, Jawel, van Gert. Nu ik erover nadenk: volgens mij zijn die zanger en die hond gewoon eenzelfde persoon. Ha...Rammstein ontmaskerd!

Ik heb de verkeerde dag gekozen

Rond 11 uur parkeer ik me halverwege de vallei. Ik steek een minimale speleouitrusting in mijn rugzak, evenals een schopje en een hamer (je weet maar nooit) en het obligate prospectiemateriaal: kaarten, inventarissen, GPS. De rivier staat in crue, dat compliceert mijn tocht enigszins. Oversteken ervan zal langs de bruggetjes moeten gebeuren, en die liggen ver uit elkaar. Ik besluit eerst de linkeroever te verkennen, in stroomopwaartse richting. Binnen het kwartier heb ik al begrepen dat ik de verkeerde dag heb gekozen. De bomen zwiepen gevaarlijk heen en weer, en de harde wind jaagt regelmatig striemende regen in mijn gezicht. Het bos ligt er heel nat en vooral ontzettend glibberig bij. Daarenboven is de valleiflank hier heel steil; hij eindigt bijna verticaal boven het water. Ik schuif en glibber wanhopig verder. Vaak moet ik als een aap van boom naar boom klauteren. Laaghangende takken en braamstruiken haperen voortdurend in mijn rugzak. Ik schuif wel tien keer onderuit, vooral op gladde takken die onder de bladeren verborgen liggen. Telkens ik aan een interessante plek stop, om een notitie te nemen of op mijn kaarten te kijken, waaien mijn papieren weg en door de regen loopt de inkt van mijn gisteren afgedrukte kaart uit. Man, man, man: miserie!

Toch zie ik nu en dan iets interessants: wat uitstekende rotsen, een donkere schaduw onder een rotsblok, een bronnetje. Ik zigzag dan ook op en neer over de gladde boshellingen. Elk gaatje wordt zorgvuldig beoordeeld. Met wierook werken om eventuele tocht te constateren heeft niet veel zin, het waait te hard buiten. Maar de digitale thermometer is eveneens handig om te zien of een gaatje soms wat warme lucht uitblaast of niet! Dassen sporen zijn ook interessant. Hun paadjes zie je van ver door het bos lopen. Je hebt ze maar te volgen en je arriveert ofwel aan een grotingangetje of aan een dassenburcht. Jammer genoeg leidden vandaag alle sporen naar dassenburchten. Tjonge, wat kunnen die beesten wroeten.

Mijn prospectie levert niets op. De kalksteen is hier niet goed, het is eerder kalkschist. Na een kilometer of zo schieten plots twee grote herten vlak voor mijn neus voorbij. Ik hoor in de verte kreten en een hond blaffen. Ik hou me gedeisd, want ik heb geen enkele zin in een confrontatie met een jager en nog minder in een schot hagel in mijn bast. Wanneer het weer rustig is geworden, zet ik mijn weg verder. Aan de brug gekomen steek ik over, en loop ik langs de rechteroever terug naar mijn vertrekpunt. Dit gaat snel, want de hele rechterflank van de vallei bestaat uit schist; grotten moet je hier niet verwachten.

Stroomafwaarts wordt het interessanter

Rond 13u sta ik terug aan de auto. Nu wordt het interessanter. Stroomafwaarts zitten we in de echte, goede Givetiaan kalksteen. Ons vroeger inventarisatiewerk leverde wel 20 karstfenomenen op. Mijn eerste doel is AKWA (Atlas du Karst Wallon) site 080. Ken ik niet en dat verbaast me wel wat, want meestal is het net omgekeerd en hebben we weet van minstens 15 sites die niet in de AKWA staan.

De site ligt hoog boven het water, ik klauter wel 30 m de glibberige helling op om dan aan een groot rotsmassief te komen dat ik direct herken: hier hebben we menige zondag gependeed. Site 080 is wat wij "de Laminoirs" hebben genoemd, een verzameling van 5 à 6 grotingangen waarachter telkens lage gangetjes schuin omlaag lopen. Twee ervan zijn tamelijk ruim en bewoond door dassen. Die beesten hebben naar goede gewoonte die gangen over de hele lengte en bijna tot tegen het plafond volgestopt met grond, bladeren en humus.

De onderste ingang is de interessantste, en we groeven hem in 2001 over liefst 30 meter afstand uit. Hiervoor moesten we zelf een monorail bouwen, die over de hele lengte aan het plafond hing en waaraan een graafbak hing, die op twee wielletjes rolde. De met aarde gevulde bak kon zo met een minimum aan inspanning naar buiten worden getrokken. Om de bak terug naar de graver te sturen, was een zetje voldoende: de zwaartekracht deed de rest want de gang ging zachtjes omlaag. Finaal stopten we onze werken omdat het overal zeer nauw begon te worden. We demonteerden de monorail (en verhuisden ze naar een andere grot, verderop in der vallei), topografeerden alle grotjes en vertrouwden de zaak weer toe aan de goede zorgen van de dassen. En die hadden niet stilgezeten: alles was weer vakkundig opgevuld.

Mijn volgend doel zijn twee sites langs de linkeroever, dus moet ik een eind op mijn stappen terugkeren om de rivier opnieuw over te steken aan de brug waar mijn auto staat. Ik maak het me gemakkelijk en loop door de weide, dat is korter. Aan het bruggetje wordt mijn aandacht plots getrokken door een donker gaatje, in de berm links van de brug. Onzichtbaar vanaf de weg, maar doordat ik nu vanuit de weide kom, kan ik er niet naast kijken. Een donker gat, tussen onstabiel puin, tekent zich af. Iemand heeft er blijkbaar ooit al wel een paar blokken uitgehaald, maar is ofwel voortijdig gestopt, ofwel is de zaak achteraf weer ingestort. Wat meer is, uit het gat blaast een felle, koude tocht. Een donker gat, met tocht: meer is er niet nodig om mij te doen dromen. Maar het belooft een

modderige desobstructie te worden, dus ik aarzel een tijdje: ik heb weinig zin om hier in het natte gras, en in de motregen, mijn speleokledij aan te trekken. Uiteindelijk haalt de nieuwsgierigheid de bovenhand en 10 minuten later lig ik, met speleopak aan, in het gat te wroeten.

Mooi, er is voldoende ruimte daar beneden dus ik kan de meeste blokken gewoon laten vallen. Gauw is de doorgang groot genoeg, maar zeer onstabiel. Echter ik weet dat ik als op eieren door instabiele passages kan glijden, en dat doe ik dan ook, heel voorzichtig uiteraard. Beneden is de verrassing compleet. Ik sta in een ruimte, in een gang zelfs, maar die is duidelijk niet natuurlijk gevormd. Een koepelvormig gewelf, kunstig uit grote kalksteenblokken gestapeld. Een tunneltje in feite, dat klaarblijkelijk onder de straat doorloopt. Ik volg het over een meter of 7 en daar is het ingestort. Tussen het puin blaast weer die koude tocht in mijn gezicht. Verdorie, daar moet ik het fijne van weten! Terug naar buiten dus. Aan de ingang zie ik dat het plafond echt op instorten staat en dat ook al gebeurd is, anders had ik die opening nooit gevonden. Heel voorzichtig klim ik weer naar buiten, steek de straat over, en jawel: daar vertrekt inderdaad eenzelfde oud tunneltje. Na 3 meter is het dichtgevalen. De wind waait gewoon van de ene kant van de straat naar de andere, dat was dus die felle tocht.

Enigszins teleurgesteld trek ik mijn gewone kleren weer aan. Hoewel...zo'n confrontatie met een ver verleden is toch altijd weer leuk. En mysterieus ook: waarvoor diende dit tunneltje? Hoe oud zou het zijn? Wie maakte het?

Een steentje dat net iets meer glanst dan een ander

Ik zet mijn weg verder. De twee gezochte grotten liggen op een heel steile helling. Het is ronduit gevaarlijk in deze gladde omstandigheden, ik riskeer hier een glijpartij van tientallen meters met een weinig gracieuze einde in de rivier beneden. Aan site 084 gekomen, die ik goed ken (want in 1998 heb ik ze getopografeerd), wordt mijn vermoeden bevestigd: de Cwepss heeft deze site omgewisseld met site 085 die zowat 20 meter lager ligt, vlak naast de rivier. Jammer genoeg is aan de voet van dit rotsmassief de ontvangst van mijn GPS zo erbarmelijk dat ik er niet in slaag de juiste coördinaten op te nemen. Ik duid ze zo goed mogelijk aan op mijn uitvergrootte stafkaart, die nu veel weg heeft van een krant die al twee dagen in de regen ligt.

Verder maar. Volgende doelwit is de site 078. Hooguit 8 m lang (twee ingangen zelfs) maar ik wil toch nog wel eens zien hoe ze nu weer eindigde. Ik wurm me weer in mijn speleopak en wring me in de breedste van beide ingangen. Na 4 meter bereik ik een dwarsdiaklaas, echter die is zeer smal. Even testen met die wierook: inderdaad er is een heel flauwe tocht, vermoedelijk van een communicatie met de oppervlakte, want die is vlakbij. Ik probeer me een paar meter in de spleet te wroeten maar de bocht is lastig, en daarenboven hangen er wel 10 dikke vette zwarte spinnen aan de wanden. Hummm... die krijg ik liever niet in mijn gezicht. Ik berg mijn plan op. Ik grinnik bij mezelf: Paul De Bie die zich door een paar spinnen laat afschrikken: het thuisfront zou het moeten weten.

Na site 078 zigzag ik verder door het bos, proberend grotjes en verdwijnpunten terug te vinden. Door de hoge waterstand zijn de meeste verdwijnpunten niet zichtbaar. Het regent nu weer sappig, en ik berg mijn plan op om nog een verdwijnpunt te gaan bekijken, dat ver stroomafwaarts ligt en waarin we vroeger diverse keren gewerkt hebben. Ik besluit de dag te eindigen in een grot waarvan ik op geen enkele kaart, ook niet die van de Cwepss, een spoor heb gevonden. Maar ze is er wel, en wellicht aan ieders aandacht ontsnapt.

Ze ligt een heel eind van waar ik nu ben en ik moet toch wel wat zoeken om ze terug te vinden. Het is al na drieën wanneer ik in de ingang sta, schuilend voor de regen en wachtend tot mijn GPS de broodnodige 3 à 4 satellieten heeft gevonden. Het valt me nu beter op dan vroeger, dat hier ooit gegraven is, ongetwijfeld door amateur-archeologen, en wel heel lang geleden. In de ingang is een soort greppel gegraven, echter de stapel aarde buiten is overgroeid met mos en struikgewas.

Na de vorige grot heb ik zelfs de moeite niet meer gedaan mijn speleopak uit te trekken, dus ik besluit even wat verder te gaan kijken. De grot hadden we in 1998 reeds getopografeerd en ik herinner mij vrij goed hoe ze eruitziet. Een vrij ruime gang die steil daalt en lager en lager wordt. Op het diepste punt zie ik echt weinig mogelijkheden, maar tijdens mijn afdaling had ik ergens een pijpje schuin omhoog zien vertrekken. Ik maak rechtsomkeer en terwijl ik omhoog kruip, speurt mijn oog de bodem af. Sedert onze eerste paleontologische ontdekking in de Grotte Strauss, inmiddels 13 jaar geleden, weet ik dat in bijna elke Belgische grot wel iets interessants te vinden is... als je er het juiste oog voor hebt.

Dààr... een steentje dat net iets anders glanst dan de andere! Ik pruts het eruit, wrijf de modder eraf en inderdaad, ik heb hier een bijzonder grote maaltand vast, jammer genoeg niet volledig. Maaltanden van koeien of paarden vind je vaak genoeg, maar deze is een stuk groter, en de wortel is gitzwart. Dit is duidelijk iets oud. Hoewel ik allermist een specialist ben, heb ik al menig fossiel bot of tand gevonden en heb ik een vrij goed beeld van welke grote dieren onze streken in het verleden hebben bewoond. Ik gok op rinoceros. Neushoorns (en vooral de wolharige neushoorn) kwamen tot zowat 10.000 jaar geleden in onze streken voor.

Amper een meter verder zie ik weer een vorm die hier niet thuishoort. Een klein stukje van een wat afgerond voorwerp steekt uit de klei omhoog. Je zou het voor een dode tak aanzien, maar neen, dit is een bot. Met mijn schopje graaf ik het voorzichtig uit en even later sta ik daar met een indrukwekkend grote knook in mijn handen.

Het soort knook waar mijn hond natte dromen over heeft. Het gitzwarte bot is afgeplat maar opnieuw veel robuuster dan de botten van de actuele zoogdieren. Hoort bij die neushoorn, gok ik.

Ik ben toch wel verbaasd. Ooit hebben mensen hier een flink pak aarde uit deze grot gegraven. Amateurs, want er is geen enkele indicatie dat hier een professionele opgraving is gebeurd. Maar waarom zijn ze gestopt, als de fossielen hier nog voor het oprapen liggen? Mystérie...

Enfin, ik ben hier niet gekomen om botten op te graven, hoewel ik me alvast voorneem hier wel eens terug te komen voor een zorgvuldig onderzoek. Laat me eens eerst dat omhooglopende pijpje bekijken!

Eigenlijk is het niet echt een gangetje in de rots, maar wel in het metersdikke kleisediment waaruit de zijkant van de galerij bestaat. Het is te nauw om mijn hoofd in te krijgen, ik zie een meter schuin omhoog en daar lijkt het terug omlaag te geraken. Een kwartier graven schat ik, en dan zal ik kunnen zien of het daar al dan niet verder loopt.

En dan... valt er mij een heel vreemd voorwerp in het gezicht

Ik steek met mijn schopje grote klompen aarde boven me los, die omlaag rollen zodat ik telkens moet opzij springen om niet alles in mijn gezicht te krijgen. Lastig gedoe. Ik ben amper 30 cm gevorderd wanneer aan de linkerkant een klein botje te voorschijn komt. Een piepklein, wat gelig botje. Het lijkt recent en niks speciaals, en daarbij: botjes van kippen, vossen en dassen vind je bij de vleet. Toch leg ik het aan de kant, en graaf ik voorzichtig wat verder. En jawel, daar zit er weer één, maar wat groter. En nog eentje. De botjes met het uitzicht en formaat als van een kippenbotje leg ik allemaal zorgvuldig opzij. Ik graaf verder, en mooi in het verlengde tekent zich al gauw een nieuw bot af. Dit is heel wat groter, en even later heb ik het in de hand: het is een pijpvormig bot, zeker 30 cm lang en een paar centimeter diameter.

Ik bekijk de zaak nog eens goed. OK, die kippen- en vossentheorie kunnen we wel vergeten. Dit is van een groot dier. Het lijkt me niet fossiel, weegt niet veel, het bot is gelig bruin en heeft helemaal niet die donkere kleur als dat stuk neushoornknook dat ik zopas opgroef. De botten liggen trouwens mooi op een lijn, alsof hier echt een volledige poot ligt. Wat zou dit kunnen zijn? Een ongeruste gedachte flitst me even door het hoofd: toch geen mens? Nee, zo lijkt het me niet. Van menselijke beenderen ken ik weinig. Een hond? Nee, de botten zijn te groot. Ik gok op een hert.

De zaak intrigeert me toch wat, en ik graaf voorzichtig verder en inderdaad, opnieuw in het verlengde, maar ditmaal onder een duidelijke hoek ten opzichte van het vorige bot, vind ik het volgende. Het is hier een echt knekelhuis. Het uitgraven kost wat meer moeite, maar dan heb ik dat bot ook vast. Dat zou dan het dijbeen moeten zijn. Is dit nu menselijk of niet? Qua afmeting zou het kunnen, maar het typische heupgewricht ontbreekt. Oef, dus toch een hert...

Het graven wordt hoe langer hoe moeilijker. Het pijpje is te smal uitgegraven, ik heb me wat laten afleiden door die botten. Ik graaf nu eerst aan de rechterkant wat verder, en ook daar kom ik nu en dan een klein stukje bot tegen. En zelfs een rib, maar heel dun en fijn. Een boogje van amper 12 cm lang en een halve cm diameter. En dan een wervel. De stapel beenderen wordt stilaan groter. Het gangetje wordt steiler en alles wat ik eruit graaf rolt me onbarmhartig in de nek. En dan... valt er mij een heel vreemd voorwerp in het gezicht. Ik spuw vloekend wat aarde uit en sta een seconde of zo naar het bizarre, hoefijzervormige bot in mijn handen te staren. Even stopt de wereld, terwijl ik daar moederziel alleen in die grot zit, temidden van een stapel vochtige aarde, en met het blauwige schijnsel van mijn Tikka het voorwerp verlicht.

“t Is niet waar hé!”

Ik schrik van mijn eigen uitroep. Mijn geest heeft het voorwerp thuisgebracht, en zonder veel moeite zelfs. Het is een onderkaak van een mens.

Ik wrijf voorzichtig de aarde van de kaak. Twee rijen kiezen komen te voorschijn, totaal versleten kiezen. De tanden hebben nog maar de helft van hun oorspronkelijke hoogte. Dit was een oude mens, en uit een tijdperk toen men nog echt zijn tanden versleet van het kauwen, en niet van het teveel tandenpoetsen met Ultrabrite.

Zo'n confrontatie is iets unieks

Ik moet nu echt even gaan zitten. Mijn gedachten wervelen in het rond. Wat nu gezongen? Ik denk aan de problemen die deze vondst met zich kan meebrengen. De verdere desobstructie van deze nochtans interessante grot kunnen we wel vergeten. Ik voel me ook plots een soort grafschener. Maar bovenal voel ik me ontzettend dom. Dat ik niet eerder heb gemerkt dat het hier om menselijke resten gingen, ik, ex-leraar biologie! Mooi werk hoor, vandaal!, zegt een klein stemmetje in mijn hoofd.

Moet ik niet blij zijn? Zo'n vondst is toch een unieke gebeurtenis in het leven van een speleoloog? Het laat je alleszins een sprankeltje van het gevoel ervaren dat Chauvet of Cosquer hebben gevoeld. Zo'n confrontatie met je voorhistorische medemens is toch wel iets unieks. En inderdaad, na een paar minuten neemt een gevoel van blijdschap de bovenhand. En deze ontdekking roept nog veel meer vragen op dan het tunneltje van vanmorgen. In de eerste plaats: hoe oud is dit skelet? Ik bekijk de onderkaak wat beter. Ze is niet plomp en zwaar, eerder fijn. Dus geen Neanderthaler maar Homo Sapiens. Neanderthaler, stel je voor... dat zou pas een sensationele vondst zijn

geweest! De ouderdom is zomaar niet te schatten, maar ik ben vrij zeker dat dit skelet een paar duizend jaar oud is, mogelijk Neolithisch. Mocht het recent zijn, dan had ik toch wel sporen van kledingstukken moeten vinden ook. De politie moet ik dus niet direct verwittigen.

Maar mijn lijst met vragen is langer dan dat. Is het een man of een vrouw? Leeftijd? Hoe komt hij/zij hier? Ritueel begraven of hier verongelukt? Zou het complete skelet er nog zitten? Terwijl mijn gedachten alle richtingen uitgaan, kruip ik het daglicht weer tegemoet. Ik moet mijn opwinding met iemand kunnen delen. Mooi, ik heb hier ontvangst: lang leve de GSM!

“Hallo met Annette.”

“Ik ben het. Ik heb hier een serieus probleem.”

“Wat dan?” Annette is niet echt ongerust, ze is dat soort grapjes wel van me gewoon.

“Ik heb hier een skelet opgegraven!”

“Echt waar?”

Gauw doe ik Annette heel het verhaal.

“Moet je dat niet gaan aangeven?”

“Toch niet naar de flikken gaan zeker? Nee, er is geen haast mee gemoeid. We denken daar vanavond wel eens over na.”

“OK, tot straks dan!”

Goedgemutst terug naar Antwerpen

Ik ga weer de grot in. Ik stop alle beenderen in een vuilniszak en laat deze in de grot liggen. Qua bewaring is de koele, vochtige grotatmosfeer het beste, daarenboven ik kan die dingen echt niet meenemen zonder ze te beschadigen. Enkel de onderkaak neem ik mee, ik verpak ze voorzichtig in mijn Buff en stop ze in mijn boterhamendoos. Zo kan ik toch al iets aan een archeoloog laten zien. De kans dat er de komende weken iemand in deze grot komt is vrijwil nihil, maar voor alle zekerheid laat ik toch maar een briefje achter: “Travaux en cours – SC Avalon”.

Er wacht me nog een flinke trip doorheen het bos en de weilanden. Pas tegen 18 u sta ik aan de auto, bemodderd, nat maar toch tevreden. Wat een spannende dag! En inderdaad, misschien het begin van wat problemen, maar vast en zeker ook het begin van een heel interessante tijd. Ik sta al te popelen om de archeologische opgraving van deze site te kunnen volgen, en ben nu al nieuwsgierig naar de verdere ontdekkingen die de archeologen zullen doen. Vanavond contacteer ik alvast een kameraad die gespecialiseerd is in Pleistocene fauna. Hij zal die grote knook wel in een mum van tijd determineren.

Ik schenk mezelf een kop hete thee in, start de auto en terwijl AC/DC loeihard uit de boxen schalt, rij ik goedgemutst terug naar Antwerpen.